

vrijheid als principieele tegenstelling staande tegenover en ingaande tegen den dwang, die de geesten van allen vrijheidszin verveemdt en berooft.

Dr. A. K.

## „Zoo die dagen niet verkort werden“.

En zoo die dagen niet verkort werden, geen vleesch zoude behouden worden; maar om der uitverkorenen wille zullen die dagen verkort worden.  
Matth. XXIV : 22.

Maar al te vele geloovigen beelden zich bij 't indenken van de toekomstige dingen in, dat er nog steeds mogelijkheden geboren worden, die ons op verrassende toekomst in het Godsbestel voorbereiden. Ze geven dan wel toe, dat het naderen van het einde zich in schier voelbare voortekenen aankondigt, maar toch hechten ze steeds nog aan de voorstelling die hen hopen en gelooven doet, dat nog geheel onverwachte perioden zijn in te wachten, die steeds op nieuw de dagen der Voleinding verschuiven, en die een verrassende uitkomst, die plotseling in kon vallen, schier ondenkbaar maken.

Nu moet toegegeven, dat verschuiving en opschuiving van het einde door telkens nieuw intredende gebeurtenissen ongetwijfeld tot de mogelijkheden behoort, en ook wij zullen ons wel wachten, alle uitzicht hierop af te snijden. Maar toch mag niet toegegeven aan de zoo licht opkomende neiging, om in een telkens op nieuw verschuiven van de eind-verwachtingen heil te zoeken. Reeds op zich zelf is dit niet geoorloofd, omdat het strijdt met wat de toekomst baren moet; maar 't is bovendien daarom te meer af te keuren, dat men zich aan zulk een verwachting te zeer vastklampt, omdat de Christus zoo nadrukkelijk en zoo opzettelijk geheel tegenovergestelde verwachtingen in de Schrift heeft opgewekt. Zijn uitneming komt er tegen op. De ontferming van den Middelaar trekt zich als saam in hetgeen hij reeds vóór zijn Kruis zijn jongeren op 't hart bond, toen hij hun voor gewis en zeer zeker aanzelde, dat de bangste verdrukking en het grievendste leed nog altoos aan zijn verlopen te wachten stond, maar dat juist hier tegen de ontferming van den Middelaar zich verzetten zou, en dat alsdan de bange lijdensperiode van het einde zou worden verkort. Van een geleidelijke, rustige, stille ontwikkeling, die onze tegenwoordige toestanden als van zelf in de zalige Voleinding zou doen overgaan, kondigt de Christus telkens vlak het tegendeel aan. Veeleer is opzettel, naar den grooten gang van zaken, een periode van bittere vervolging in te wachten, en het zou, greep de Christus niet in, alleen door die bange verdrukking heen denkbaar zijn dat 't einde, of wilt ge de Voleinding, zou kunnen intreden.

Overduidelijk sprak de Christus reeds, eer hij aan het Kruis bezweek, het voor zijn discipelen uit, dat het bangste nog komen moest, dat dit bangste ontzettend zou wezen, en dat ontferming moest ingrijpen om dit laatste woord van den Boosze niet vernietigend te doen worden. „Als dan, zoo toch liet de Christus zich vóór zijn sterven reeds uit, als dan zal een groote verdrukking wezen, hoedanige niet is geweest van het begin der wereld tot nu toe, en ook niet zijn zal.“ Ja, nóg sterker liet de Christus zich uit, toen hij aldus voortging: „En zoo die dagen niet verkort worden, geen vleesch zoude behouden worden.“ Doch op deze pertinente bedreiging volgt dan ook niet slotte de profetie van de reddende genade, als de Christus bevestigd: „Maar om der uitverkorenen wille zullen die dagen verkort worden.“

Deze betuiging van den Christus schiet, wat klare duidelijkheid betreft, in niets te kort. Werd de voleinding der aardse taferelen geheel aan zich zelf overgelaten, zoo zou er in 't eind niet anders te wachten kunnen zijn, dan het bitterste, bangste en wredeste einde, en met name de geloovige beïjders zouden hierin als vertoed worden. Niet alleen toch dat de dagen van het martelaarschap uit de eerste eeuwen zouden terugkeeren, maar dit eind van 't martelaarschap zou nóg banger gestalte en nog pijnlijker vorm aannemen. Ja zelfs zou 't een oogenblik den schijn erlangen, alsof alle de geloovigen in dit martelaarschap ten onder gingen.

Zoo zou 't op 't eind zich ontwikkelen, bijaldien de Christus niet met reddende almacht ingreep. Doch die redding wordt ons dan ook toegezegd. De Christus zal, als de Voleinding naderende is, op beslissende wijze ingrijpen, om den gruwel der verwoesting in matiger vorm over te leiden, en althans de uitverkorenen zullen aan dit genadiglijk tusschenredend van den Middelaar de afwijding van 't bangste danken mogen.

Hieruit nu kan en mag niet anders afgeleid, dat dat de geloovigen in de dagen, die de intreding van het einde doen gevoelen, zich niet mogen overgeven aan onware voorstellingen, maar veel eer op het ontzettende voorbereid hebben te zijn. Ongetwijfeld kan er nog altoos verlossing van de genadeperiode intreden. Het is de Almachtige die tenslotte het einde op schier verrassende wijze met onverwachte overmacht zal doen opdagen. En dan zal 't uit zijn. Berekening is hierop onzerzijds niet te maken. Al is 't toch dat in het Boek der Openbaringen ons scherp wordt afgetekend, welke reeks van gebeurtenissen het einde als lichte inluiden, toch blijft 't geheel in 't onzekere, welk een periode voor elk van deze machtige gebeurtenissen gesteld zal worden. De opvolging van die eind-gebeurtenissen kan langzaam in de realiteit inschrijven, maar ze kan ook onverhoeds al het bestaande onverwerpen, om de eindperiode te doen intreden. Wat ons in die overgangperiode aangrijpen kan, zijn alleen de satanische woelingen, waartegen de Almacht zich tenslotte in heilige genade keert, door den bangen jammer, die intrad, tot voleinding te brengen. Natuurlijk blijft de Almachtige ook hier geheel vrijelijk over de opvolging der groote gebeurtenissen beschikken. Van Hem, en van Hem alleen, gaat stuur en richting uit, en het eenige wat zich hierbij tot ons keert, is de volgorde die vaststaat, als de gang der eerste gebeurtenissen inzet, en de graad van ontzetting waarin 't zich alles ook ten koste der geloovigen zal openbaren. Hierop toch moet steeds scherp gelet, dat, naar gelang de Voleinding over ons wordt ingezet, de toestand der geloovigen door het maatschappelijke en staatkundige leven der volken steeds meer in benauwung geraakt. Nergens wordt ons in de Schrift de voorstelling gegeven, alsof de geloovigen in de ure der Voleinding overvloedige heerschappij in het leven der volken zouden erlangen. Veeleer treedt, als het einde ons wordt voorgesteld, steeds opnieuw de periode der eerste Christenheid ons tegemoet. Het is het martelaarschap van den aanvang, dat ook in het einde de positie der geloovigen zal ken-

merken. Er is geen sprake van, dat de geloovigen in het eind de heerschappij over het leven der geheele wereld aan zich zouden hebben getrokken. Als de zaligheid ingaat, valt die zaligheid allerminst aan allen toe. Alleen de geloovigen zullen er den zegen van genieten, en de geloovigen zullen dan niet zijn alle kinderen der menschen, doch onder die ontzettende schare niet dan een kleine minderheid. „Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren“.

Onder de leiding van de Heilige Schrift kan derhalve noch ons begeren, noch onze verwachting zich uitspreken naar verrijking van het aantal eeuwen dat de strijd op aarde nog zal doorgaan. Der Christenen hope moet veel eer op 't spoedig intreden van de voortekenen van het einde gericht zijn. Dit zou dan alleen anders mogen wezen, bijaldien 't ons beschoren was ten slotte geheel de macht der wereld onder de heerschappij van ons beginsel te brengen. Doch juist dit is ons en door wat de Christus reeds voor zijn sterven betuigde, en door wat hij in Johannes Openbaring ons als in beeld bracht, afgesneden. Er zou zelfs thans veel minder nadruk op de Voleinding zijn te leggen, indien we zeggen konden, dat het Evangelie de wereld zag, en dat allengs de volkeren geheel in één juichende menschen-massa konden worden omgezet. Doch hiervan zien we dan ook van jaar tot jaar steeds vlak het tegendeel al klaarder voor oogen treden. Er is geen sprake van, dat 't zich alles nogmaals, gelijk voor een twaalfhonderd jaren, om den Naam van Christus saam zou vereenigen, om een ontwikkeling en beschaving te verwerven, die het Kruis tot uitgangspunt had. Er omgekeerd moet erkend en beleden, dat thans almeer de scheiding en de tegenstelling intrad. Het anti-Christelijk element belichaamt zich in wat als Socialisme en Communisme optreedt. Duidelijker valt steeds te ontwaren, hoe met name in de toonaangevende Steden en Staten almeer de Christelijke grondstellingen op zij worden gedrongen, en door ongelooft-theorieën vervangen. Het Christelijk element breidt zich niet uit, maar krimpt gestaag in, en vandaar de drang onder de oprechte Christenheid, om de eindbeslissing als in te roepen. De dagen van druk moeten niet verget, maar verkort worden. En die inkorting is een genade die we eeniglijk van den Christus kunnen inwachten.

Dr. A. K.

Amsterdam, 9 April 1920.

Gaarne verleen we ditmaal de eereplaats aan het volgend schrijven, dat ons toegezonden werd:

### EEN „HONGAARSCHE HERAUT“.

Prof. Dr. Jeno Sebestyén, Hoogleraar aan de Theologische School te Boedapest, is ook onder de Gereformeerden van Nederland een goede bekende. Man van singuliere gaven, voortreffelijk redenaar en vaardig penvoerder, wijdt hij zijn leven aan de wederopleving der Gereformeerde beginselen in zijn vaderland, Hongarije.

Er is een tijd geweest, dat schier heel Hongarije voor het Calvinisme gewonnen was. En dat de vreeselijke vervolgingen het Calvinisme er niet geheel hebben kunnen uitroeien, is hoofdzakelijk te danken aan den toenmaligen staat van de Calvinistische boeren op het platte land van Donau en Telsz. Vraag men de nakomelingen dezer helden heden ten dage naar hun godsdienst, dan antwoorden zij: Wel, den Hongaarschen natuurlijk.“ En bedoelen daarmee, dat zij Gereformeerde zijn.

Wat ook het Hongaarsche volk in de laatste drie eeuwen geleden hebbe van vervolging en verdrukking en oorlogen, — de Calvinistische beginselen zijn trots allen tegenstand blijven voortleven in de Hongaarsche volksziel. Ten deele zijn die beginselen versterkt en daardoor verouderd, zoals ook in ons land in het midden der vorige eeuw; ten deele zijn zij verwaterd, soms schier verdwenen. Zelfs bij honderden Hongaren, die het nog altijd een eere vinden zich Calvinistisch te noemen.

Prof. Sebestyén wenscht het Calvinisme in Hongarije tot nieuwen bloei te brengen, in zuivere vormen, en die beantwoorden aan de eischen van onzen tijd. Hij is de erkende leider der neo-Calvinistische beweging in Hongarije.

Zijn grootsche plannen, aanvankelijk slagend, zijn bijna alle door den vreeselijken oorlog, in duigen gevallen.

Maar onverzettelijk Calvinist als hij is, geeft hij den moed niet op.

En thans is hij bezig een *Revue Calviniste of Hongaarsche Heraut* op te richten.

Onze secretaresse was door enkele Hongaarsche Gereformeerden in staat gesteld Prof. Sebestyén een lijst levensmiddelen toe te zenden; de geldelijke gaven voor dit doel stroomden zoo rijklijk toe, dat zij bijna 400 overhad, en aan Prof. Sebestyén vroeg, welke bestemming z. i. het best aan deze gaven te geven ware.

Ziehier zijn antwoord. (Opzettelijk worden de enkele fouten, die Prof. Sebestyén in 't Hollandsch maakt, niet verbeterd. Zo zijn veel te aardig, en maken het goede Hollandsch, dat deze vreemdeling in zijn zin schrijft, des te bewonderenswaardiger).

„Lieve Juffrouw Kuyper, ik geef u onmiddellijk en zonder aarzelen mijn antwoord: „Geef u mij dit som voor onze Gereformeerde pers!“ Want wij zijn vreeselijk arm in dit opzicht. Er zijn geen, of zeer weinig abonneurs, omdat de Protestanten streken door de Roemenen zijn nog altijd bezet. Terwijl wij voelen toch de zedelijke plicht, om onze geloofs-genooten te voeden en geestelijk te leiden. Ik ben juist in deze weken bezig om een Hongaarsche Heraut of Calvinistische Revue op te richten. Dit is, of dit zou de eerste orgaan in Hongarije zijn, die zuiver in Gereformeerde geest zou gereedgemaakt worden! En dit is zoo noodig voor ons volk. Maar de onkosten zijn vreeselijk duur, en de belangstellenden, die werkelijk iets voor het Calvinisme voelen, zijn betrekkelijk weinig. Ik kan dus vooral in een klein geworden Hongarije niet op veel abonnees rekenen. Maar ik voel het ook, dat de ideaal moet toch hooggehouden worden, en de bazuin moet een zekeren klank geven, en niet stomp blijven.

Zoo beschouw ik dan uwe collectie als een teeken van de bijzondere genade des Heeren, die mij in dit laatste oogenblik ter hulpe kwam, omdat ik was al juist op het punt, om mijn heele actie te laten stop zetten en wachten op een betere toekomst.

Maar door uw hulp zal nu alles anders gaan... Dit zal heerlijk zijn! En ik ben geïnteresseerd. Want de menschen, de „trou-

\*) Zoo goed staat Calvin nog altijd in Hongarije aangeschreven, dat een der mooiste pleinen in Boedapest het Calvinplein heet, en een der beste restaurants de Calvinrestaurantie.

wen“ verwachten al mijn Revue, en ik zal bijzonder blij zijn, indien de *Revue* stappen door de broeders hulp van mijn trouwe Nederlandse Gereformeerde vrienden zullen kunnen gedaan worden“.

Deze laatste zin van Prof. Sebestyén deed bij ons de gedachte rijzen, of het niet mogelijk ware, wat in Den Haag op kleine schaal begonnen is, tot een actie over heel het Gereformeerde Nederland uit te breiden.

Het geldt ditmaal geen verzoek om contributies, maar om giften ineen. Helpt ons Gereformeerde Nederland den kloeken strijder voor onze beginselen op zijn eenzamen en moeilijken post aan een voldoende kapitaal voor zijn Hongaarsche Heraut — en dan den lagen kronen-koers is met Nederlandsch geld makkelijk een Hongaarsch kapitaal te vormen — dan doen wij daarmee een daad, die niet alleen een weldaad voor het Hongaarsche volk zelf zal zijn, maar in den strijd tegen het Bolsjewisme in Oost-Europa wel eens een factor van wereld-historische betekenis zou kunnen blijken. Het is in der eeuwen loop meer dan eens Hongarije's roeping geweest, een bolwerk te zijn tegen Europa bedreigende machten uit het Oosten. Wie weet, of Hongarije voor zijn verzwakt bloed niet juist het Calvinistisch staal noodig heeft, om een bolwerk tegen het opdringend Bolsjewisme te kunnen zijn?

Prof. Sebestyén schrijft in een lateren brief:

„Het is zeer noodig, nu bij ons, nu, na de groote décadence, de ideeën van het Gereformeerde Christendom krachtig te verkondigen. Het heel lot van ons volk hangt hiermee samen. En de menschen zijn nu onvergeeflijk meer vatbaar er voor, dan vroeger“.

En in een nog lateren brief: „Vindt u het niet aardig, dat het blad juist 1 April verschijnt? Ik heb in deze dagen aan de eigenaardige ontmoeting van de datums gedacht. De Standaard of Heraut (een van de twee) is voor ongeveer 50 jaren met 1 April verschenen. Vindt u dit als geen goed teken voor de toekomst bij ons?“

De moeilijkheden zijn zeer groot. En dan niet alleen de ontzettend dure prijzen drukken de heele Christelijke pers, maar ook de nood aan drukpapier, wat men per kilogram moet zeer duur betalen. Maar ik voel het, dat wij niettegenstaande al de verschillende moeilijkheden, onze plannen toch verwezenlijken moeten. De Gereformeerden hier in het land verlangen bijzonder naar zoo een weekblad, en zij zullen ons met hun abonnementen ondersteunen.

Men moet zijn idealen hooghouden“. Wij doen een beroep op de overvaardigheid van onze Nederlandse Calvinisten ten behoeve van hun, ook in geestelijken zin, noodlijdende broeders en zusters die in Hongarije zijn.

Giften voor dit doel, met bijschrift „voor de Hongaarsche Heraut“ zullen dankbaar worden aanvaard en in de Hollandsche Heraut worden verantwoord door onze penningmeester den heer H. W. van Marle Jr., Vijgendam 2, Amsterdam, die zich vriendelijk bereid heeft verklaard, voor de inzameling en verzending der gelden zorg te dragen.

De vriendelijke gevers worden dringend verzocht, hun gaven uitsluitend aan onze penningmeester, en niet aan de overige leden van het Comité te zenden.

Andere bladen worden beleeft verzocht, dit stuk over te nemen, opdat onze oproep een zoo ruim mogelijken weerklank in Nederland vinde.

Het Comité voor de Hongaarsche Heraut  
Prof. Dr. H. BAVINCK, Voorzitter.  
Prof. Dr. H. H. KUYPER.  
MEJ. H. S. S. KUYPER, Secretaresse.  
H. W. VAN MARLE JR., Penningm.

Amsterdam, Vijgendam, 2.

We behoeven hier wel nauwelijks een woord van aanbeveling aan toe te voegen. Het is niet het minst aan den litterairen arbeid van Mej. H. S. S. Kuyper te danken, dat ons Gereformeerde volk meer bekend is geworden met het Calvinisme, dat in Hongarije weer zoo krachtig aan het opleven was. Bloed is dikker dan water, en nog meer dan de band des bloeds trekt de band van geestelijke gemeenschap door eenheid van belijds. Dat verklaart, waarom ons Gereformeerde volk met zoo veel hartelijke liefde hulp in allerlei vorm aan het lijdende Hongaarsche volk geboden heeft. En die hulp zal zeker thans niet onthouden worden, waar het geldt aan het weer oplevend Calvinisme een eigen orgaan te verschaffen, dat het pleit voor de Gereformeerde beginselen voeren wil. Het is daarbij een eere voor ons eigen blad, dat Prof. Sebestyén een *Hongaarsche Heraut* wil oprichten. Onze lezers zullen zeker gaarne hiervoor een bijdrage geven.

### Het laatste oordeel.

In Art. XXXVII onzer Confessie wordt aangaande het laatste oordeel gezegd, dat als dan „alle menschen, zoo wel mannen als vrouwen en kinderen, persoonlijk voor den grooten Rechter zullen verschijnen“ en dit oordeel aldus zal toegaan, dat dan „de boeken der conscientien worden geopend en allen zullen geoordeeld worden naar hetgeen zij in deze wereld gedaan hebben hetzij goed of kwaad“ en dat „alle verborgenheden en geveinsdheden der menschen openbaarlijk voor allen ontdekt zullen worden“.

Naar aanleiding van deze woorden vraagt men ons, of dit metterdaad bedoeld is van alle menschen zonder onderscheid, zoodat in den oordeelsdag de zonden, ook de verborgen zonden, van Gods volk openbaar zullen gemaakt worden, dan wel alleen van degenen, die dan veroordeeld zullen worden?

In welken zin nu de opsteller onzer Confessie deze woorden bedoeld heeft, is niet zoo gemakkelijk te zeggen. Zelfs heeft er aangaande dit vraagstuk onder onze Gereformeerde Theologen nooit eenparigheid van gevoelen bestaan, wat wel daarin voortkomt, dat een klare en duidelijke openbaring des aangaande in de H. Schrift ons niet is geschonken. Met stellige zekerheid des aangaande een uitspraak te doen, schijnt ons dan ook niet wel mogelijk.

Eenerzijds heeft men er op gewezen, dat overal, waar in de Schrift van dit laatste oordeel sprake is, zoodals in Pred. 12:14, Rom. 2:16, I Cor. 4:5, II Cor. 5:10,

Openb. 20:12, 13, de uitdrukkingen gansch algemeen gekozen zijn, zoodat men den indruk ontvangt, dat alle menschen zonder onderscheid voor dit gericht zullen worden geroepen en aller werken, goede en booze, zullen geoordeeld worden. Voorts merkte men op, dat dit ook meer in overeenstemming was met de *gerechtigheid* Gods, die niet alleen eischt, dat al wat voor de uitverkorenen pleit, maar ook alles wat tegen hen kan worden ingebracht, openlijk zal gezegd worden voor den rechterstoel van Christus; te meer, omdat de mate der zaligheid zal afhangen van de werken, die de geloovigen zullen gedaan hebben, en dus ook van de zonden, die zij hebben bedreven. De rechtvaardiging van het oordeel, door Christus uit te spreken, zou daarom de openbaarmaking niet alleen van de goede werken, maar ook van de zonden der geloovigen vorderen. Die openbaarmaking zou verder moeten dienen, om te rijker de barmhartigheid en genade van Christus te doen uitkomen, die de geloovigen de zaligheid wil schenken en om allen eigen roem hun te ontnemen, alsof zij deze zaligheid verdiend zouden hebben. Terwijl men eindelijk er op wees, dat juist deze gedachte, dat alle zonden eens voor Christus rechterstoel openbaar zullen worden, een machtige prikkel is voor de geloovigen om de zonden te bestrijden en na te laten, terwijl de gedachte, dat deze zonden verborgen zouden blijven, aan valsche gerustheid zijdelings steun zou bieden.

Het zijn deze en dergelijke gronden, die verschillende Theologen — we noemen hier alleen de bekende namen van A. Rivet, W. à Brakel en à Marck — bewogen hebben, het gevoelen, dat alle zonden, ook die van de vromen, openbaar zullen gemaakt worden, als het meer Schriftuurlijke en het meer waarschijnlijke te omhelzen.

Maar daartegenover staan niet minder gewichtige gronden, evenzeer aan de H. Schrift ontleend, die veel eer voor het tegenovergestelde gevoelen schijnen te pleiten.

Voor eerst heeft men er op gewezen, dat in de Heilige Schrift God de Heere telkens verzekert aan zijn volk, dat Hij hunne zonden niet meer gedenken zal, Jes. 43:25, Jer. 31:34, en in de diepten der zee werpen zal, Micha 7:19, en hoe zou God de Heere dan deze zonden, die Hij uitgedeld en als 't ware in de zee van vergetelheid geworpen heeft, weer te voorschijn brengen in 't laatste gericht voor 't oog van heel de wereld, zelfs van de vijanden Gods? Zoo zou dit gericht dienen tot beschaming der geloovigen voor de oogen van de vijanden Gods, terwijl Christus, volgens II Thess. 1:10, bij zijn wederkomst juist komen zal om verheerlijkt te worden in zijn heiligen en wonderbaar te worden in allen, die gelooven, of, gelijk de Apostel elders zegt, om zijne bruidskerk zich zelf voor te stellen: heerlijk als eene gemeente, die geen vlek of rimpel heeft of iets dergelijks, maar die door Zijne genade heilig en onberispelijk is (Ef. 5:27).

Hierbij komt in de tweede plaats, dat in de tekening, die Christus zelf van dit laatste oordeel gegeven heeft in Matth. 25:31—46, er wel sprake van is, dat de goede werken dergenen, die zalig zullen worden, worden openbaar gemaakt, maar niet hun booze daden of gedachten; terwijl ook uit de uitspraken van Christus in Joh. 3:18, en 5:24 schijnt te volgen, dat wie gelooft, niet in het gericht zal komen, om geoordeeld te worden, maar terstond het eeuwige leven zal ontvangen.

In de derde plaats heeft men aangevoerd, dat in de Schrift meermalen er op gewezen wordt, dat de scheiding tusschen de boken en de schapen aan het gericht over de wereld zal voorafgaan, ja dat de heiligen dan met Christus de wereld en de engelen zullen oordeelen, Matth. 19:28, Luc. 22:30 en I Cor. 6:2, 3. En eindelijk heeft men er op gewezen, dat waar bij dit laatste oordeel als Rechter Christus zal optreden, die zelf de veroorzaking van zijn volk is, die in de hemelen hun voorspraak is geweest en die wederkomt om hen te verlossen en zalig te maken, het toch moeilijk valt aan te nemen, dat hij beginnen zal met hun eerst hunne zonden te verwijten, waar de liefde juist de overtredingen bedekt, zoodals de Spreukendichter zegt (Spreuken 10:12).

Op deze gronden hebben de meeste Gereformeerde Theologen zoodals H. Altling, Maresius, Turretinus, B. Picket e.a. het gevoelen verdedigd, dat de zonden der geloovigen in het laatste oordeel niet zullen openbaar gemaakt worden. Ook de Lutherse theologen staan in het algemeen dit gevoelen voor.

Waar de gevoelens zoo uiteen loopen, doet men het best met zich van een beslissende uitspraak te onthouden, en evenals H. Witsius reeds deed, te verklaren, dat het en meer bescheiden en veiliger is, de oplossing van dit vraagstuk over te laten aan de toekomst.

### Geen gunst maar recht.

#### XIV.

Ter verdediging van wat de Nationale vergadering ten opzichte van de kerkelijke goederen in 1798 besloten heeft, voerde Mr. van Apeldoorn twee argumenten aan: 1o, dat deze beslissingen consequent en logisch voortvloeiden uit het standpunt, dat de Overheid nu tegenover de Kerken innam; en 2o, dat wat zij deed, in beginsel niet anders was dan wat de Gereformeerde Overheid ook vroeger had gedaan.

Wat het eerste argument betreft, hebben wij reeds opgemerkt, dat uit het feit, dat de Overheid den band met de Gereformeerde Kerk verbrak en het huwelijk tusschen Staat en Kerk ontbond, logisch alleen volgen kan, dat de Overheid nu ophield beheerscher van de kerkelijke goederen te zijn en zich van elke bemoeiing met deze

goederen te onthouden had. Niet de Overheid, maar de rechter had moeten beslissen, wie rechtmatige aanspraken op deze goederen had. En wat het tweede argument betreft, hielden we staande, dat er geen scherper tegenstelling denkbaar is dan tusschen hetgeen de Nationale vergadering in 1798 en de Gereformeerde Overheid tijdens de Republiek heeft gedaan. Het is noodig dit laatste thans nog nader in het licht te stellen, ook omdat niet alleen Mr. van Apeldoorn, maar evenzo Dr. van Lonkhuyzen in zijn brochure: Radicale financiële scheiding van Staat en Kerk, de besluiten der Nationale vergadering als de „radicale en juiste oplossing“ van dit probleem verheerlijkt heeft.

Voor zulk een verheerlijking van de Nationale vergadering is zeker van Gereformeerde zijde allerminst reden, wanneer men nagaat, welke geest van bittere vijand-schap deze vergadering tegen de Gereformeerde Kerk bezield, en bovenal hoe revolutionair zij met de historisch verkregen rechten dezer Kerk heeft omgesprongen.

Reeds het feit zelf, dat de Nationale Vergadering besloot, dat de uitbetaling der tractementen, die dusver door de Overheid aan de predikanten der voormals heersche Kerk geschied was, na drie jaar zou op houden en de gemeenten dan zelf voor deze tractementen zouden moeten zorgen, toont hoe revolutionair deze Overheid optrad. Zelfs indien deze tractementen uit de Staatskas waren betaald geworden en niet anders dan een gunst van de Overheid voor de heersche Kerk waren geweest, dan nog zou zulk een plotseling intrekken van deze betaling onbillijk en onopvoedkundig geweest zijn, gelijk terecht is opgemerkt. De Overheid had, door twee en een halve eeuw lang de tractementen te betalen, de gemeenten er geheel aan ontwend om uit eigen middelen in het onderhoud haren dienaars te voorzien. Wilde de Overheid dezen last thans op de gemeenten zelf overbrengen, dan had dit langs geleidelijken weg behooren te geschieden. Zoo zou een Overheid hebben gehandeld, die het welzijn der Kerk behartigde. Maar de gemeenten plotseling en als 't ware geheel onvoorbereid te noodzaken een werk te doen, dat zij nooit geleerd hadden, was al even onbarmhartig en onopzadig als wanneer men iemand, die altoos op kruiken heeft gelopen, plotseling deze kruiken afnam om op eigen beenen te staan. En het was niet alleen onopzadig, het was ook onbillijk, want de schuld, dat de gemeenten niet geleerd hadden zelf te zorgen voor het onderhoud der predikanten, lag bij de Overheid, die voor de betaling dezer tractementen verzorgd had. Radicaal was deze oplossing zeker, maar billijk was ze niet.

Ze was echter erger dan onbillijk, zewas ook onrecht tegenover de Kerken, voorzover de betaling dezer tractementen niet geschiedde uit 's Lands kas, maar uit de opbrengsten der kerkelijke en geestelijke goederen, die nooit het eigendom van den Staat waren geweest, maar alleen als voogd door den Staat waren beheerd. Dr. Keijzer heeft daarom volkomen gelijk, wanneer hij van *kerkroof* en *spoliatie* spreekt. Wat de Nationale vergadering deed ten opzichte van de goederen, waaruit deze tractementen betaald werden, is metterdaad niet anders geweest.

Zelfs was het plan oorspronkelijk om nog veel verder te gaan en alle kerkgebouwen, alle goederen en alle inkomsten der Gereformeerde Kerken tot nationaal eigendom te verklaren. De Gereformeerden zoo beweerde men, hadden in 1581 door misbruik van macht zich van deze kerkgebouwen en goederen meester gemaakt; geruggesteund door den Staat en de Stedelijke regeringen hadden zij de Roomschen en de andere Protestanten (d.w.z. de Menonieten) uit de Kerk gejaagd; daarom volgde uit dit wederrechtelijk vruchtgebruik niet, dat de Gereformeerden het uitsluitend recht van eigendom verkregen hadden. Er waar het moeilijk was deze kerkgebouwen en goederen thans te gaan verdeelen, was de beste oplossing, dat zij tot Staatseigendom werden gemaakt en de baten in 's Lands schatkist vloeiden; de bloei van handel, welvaart en landbouw zou daardoor aanmerkelijk bevorderd worden. Als rechtsgrond voor deze confiscatie werd aangevoerd, dat deze kerkelijke goederen vóór de Reformatie het eigendom waren geweest van de Bataafsche natie in haar geheel genomen, en het dus volkomen billijk en rechtvaardig was, dat de Natie deze goederen terugnam. De Gereformeerden mochten dan nog dankbaar wezen, dat de Natie uit onverschuldigde edelmoedigheid niet terug-eischte van hen, wat zij boven hun wettig aandeel uit deze goederen genoten hadden.

Hier heeft men den onvervalschen geest van de revolutionaire gezindheid. Men breekt met alle historische continuïteit. Men wil zich meester maken van al het kerkelijk goed, zelfs van de kerkgebouwen, voor nationale doeleinden. Men rekent niet met het pieuse doel, waartoe al deze goederen gegeven waren. En om dien roef aan de Kerk te dekken, valscht men de historie en komt men met de meest zinneloze ideologische constructies aan, aan het tuighuis der Fransche revolutie ontleend.

Dat dit booze plan niet is doorgestaan, was te danken deels aan den krachtigen tegenstand van de Gereformeerde Kerken zelf, deels daaraan, dat in den boezem der Nationale Vergadering toch mannen waren, die niet aarzelden dit voorstel als een „nationaal diefstal“ te brandmerken. Een dergelijke secularisatie waar een roef, zoo wierp men tegen, die voor een geheele natie even ongeoorloofd is als voor een bijzonder persoon. Zelfs al was in 1581 onrecht geschied, men kon dit onrecht niet herstellen door de goederen nationaal

te verklaren, want onrecht wezen.)

Zoo werd ten slotte, waar twee partij staan, een compromis elke partij iets toega dubbeltzinnige bewoordingen opvattingen spe. Wat de kerkgebouwen betreft, met de landerijen en goederen bepaald, dat zij tot gesteld worden van te om ze nu tusschen de genootschappen te verstande, dat dat i op die plaats het had, de voorkeur bezat te naasten, maar d de andere kerkgemeenten keering te doen. bleven eigendom van meenten.)

Zoo meende men, gezindheden te handh rische rechten van de die twee en een h gebouwen en pastorie gehad, werd niet gere de vraag, of deze ge 1581 waren ontstaan alleen de grootte van het was de Overheid over het eigendomsre en goederen te besch aan deze kerkgemeen ze nu voortaan zouden

Dat de Overheid hi deed dan wat de Gen onder de Republiek hi wel duidelijk zijn. De heid heeft deze kerkge huizen nooit als haar e die zij aan de Gerefor bepaalde plaats schonk Van Apeldoorn zelf zee toestand dezer gebouw gebracht. Ze waren het eigendom van de fabriek en pastorie, e Reformatie. In dat o heid eer te conservati nair. En waar ze h kerkgebouwen en p Gereformeerde Kerk wees, geschiedde d volgens haar de G de wettige continuu Christelijke Kerk in e wettig recht dezer K dezer gebouwen door werd. Wat de Overheid lijnrecht in tegenstell revolutionair de besta nietigde, in den eigen en de Kerkgebouwen onder de verschillende verdeelen, niet naar h naar het zielenaal.

Kan men ten opz gebouwen en pastorie dat zij althans bestem ligieuze doeleinden, w waren, dit was niet h telijke goederen en fons verre de predikantstu werden. Deze goederen nationaal eigendom v tot een vast fonds w te dienen voor de n ter behooring der beho werden dan van deze goederen beroof.

Of het nu de bed goederen zonder onder verre de predikantstu werden, te confiscate die niet in de geestel saamgebracht, maar i gemeente dienden, da doelde alleen de goede onder haar beheer hac is niet gemakkelijk u dit besluit tenslotte vergadering niet is u fscatie van deze goed volgens bewind en o voorwaarden heeft pl het beginsel zelf, w vergadering uitging, de Kerk zich op onrecht goederen had meester gen, dat al deze goed reformeerde Kerk ont dat de Nationale verg heeft, kan ook daaruit gelastte, dat alle geest alleen die welke de tot nationaal eigendot Ware dit niet de bed zouden deze goederen, bouwen en pastoriehu aantal onder de versch verdeeld zijn geworden, men aan, gelijk gewo de Nationale vergade wilde leggen op die g die in de geestelijke ka gebracht, dan springt meer, gelijk Mr. W. H. terecht opmerkte, de deze confiscatie in die Kerken, die aan beheer dezer goederen t waartegenover de Over op zich nam, de tract zonden nu plotseling beroofd worden, terw Kerken, die deze go beheer hadden gehot bezit van die goederen de tractementen voor daaruit zouden genietet beginsel kan bij een salising gesproken wor provincie, waar deze door de Overheid behe de Kerken ontnam, provincie, waar de k